

**MEMÒRIES
DE LA REIAL ACADÈMIA MALLORQUINA
D'ESTUDIS GENEALÒGICS,
HERÀLDICS I HISTÒRICS**

Núm. 20

Memòries de la Reial Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics
Història: 1ª Època (1953-1955): *Memorias de la Academia Mallorquina de Estudios Genealógicos*. 2ª Època (1993-) *Memòries de l'Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*

ISSN 1137-6406

Periodicitat: ANUAL

Editor: *Reial Acadèmia Mallorquina d'Estudis Històrics, Genealògics i Heràldics*

Academia Associada al Instituto de España

Director:

Dr. Antonio Planas Rosselló, Universitat de les Illes Balears

Consell de Redacció:

Dr. Pedro de Montaner Alonso, Arxiu Municipal de Palma

Dr. Miguel J. Deyá Bauzá, Universitat de les Illes Balears

Dr. Miguel Ángel González de San Segundo, Universidad de Zaragoza

Dr. Fernando Sánchez Marcos, Universitat de Barcelona

Dr. Esteban Sarasa Sánchez, Universidad de Zaragoza

La revista es troba indexada a *Regesta Imperii* i *Repertorio de Medievalismo Hispánico*, i allotjada a e-Dialnet: <<http://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=12069>>

La correspondència i remissió d'originals s'haurà de dirigir a :

Reial Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics,

C/ de la Rosa, 3. 07003 Palma de Mallorca.

© dels autors pels seus articles

Reservats tots els drets. Cap part d'aquesta revista pot ésser reproduïda, emmagatzemada en un sistema d'informàtica o transmesa de qualsevol forma o per qualsevol mitjà, electrònic, mecànic, fotocòpia, gravació o altres mètodes sense previ i exprés permís de l'editor de la revista.

Dipòsit legal PM 658-93

Imprès a les Illes Balears per:
IMPRESA POLITÈCNICA
Carrer de Can Troncoso, 3
Telèfon 971 71 26 60
07001 PALMA

MEMÒRIES DE LA REIAL ACADÈMIA MALLORQUINA D'ESTUDIS GENEALÒGICS, HERÀLDICS I HISTÒRICS

ÍNDIX

<i>Herencia y reproducción social en una Casa noble mallorquina: los Desbrull</i>	
M ^a José Massot Ramis de Ayreflor	7
<i>Reforma municipal y creación de una jurisdicción marítima en Mallorca por Jaime II de Aragón (1298)</i>	
Antonio Planas Rosselló	43
<i>Mallorca y el comercio Atlántico. Siglos XIII-XIV</i>	
Antonio Ortega Villoslada	61
<i>Una familia musulmana “Cativa de bona guerra” (Orán, 1363)</i>	
Gabriel Llompart Moragues	81
<i>Viejos y nuevos datos sobre los Tarongí y los Vallseca, judeoconversos mallorquines ennoblecidos en Sicilia</i>	
P. de Montaner Alonso	95
<i>Las oposiciones a la cátedra de Vísperas de Leyes de la Universidad Luliana (1758-1759): aspectos jurídicos e ideológicos</i>	
Rafael Ramis Barceló	187

*El Reino de Mallorca en la génesis del Liberalismo.
Sus diputados a Cortes de Cádiz*

Román Piña Homs

199

*Memòria de la Reial Acadèmia d'Estudis Històrics,
Genealògics i Heràldics*

213

UNA FAMILIA MUSULMANA “CATIVA DE BONA GUERRA” (ORÁN 1363)

Gabriel Llompart Moragues
Real Academia de la Historia

RESUMEN

Los corsarios mallorquines medievales se enriquecían capurando en el mar a los súbditos de las entidades políticas con los que la monarquía aragonesa se hallaba en guerra (*catius de bona guerra*) que eran vendidos como esclavos o liberados mediante el pago de un rescate. En el presente artículo se analiza un proceso civil en el que se discutieron los problemas derivados de la captura de una familia musulmana que viajaba bajo la bandera del enemigo reino de Granada, pero a la que el rey de Tremecén consideraba natural de su reino.

PALABRAS CLAVE: Corsarismo, Tremecén, Mallorca, Granada, Cautivo de buena guerra, 1363.

ABSTRACT

Corsairs of Mallorca in Medieval Era enriched themselves at sea by capturing the subjects of political entities with which the Aragonese monarchy was at war (*catius de bona guerra*) that they were sold as slaves or set free by paying rescue. This article analyzes a civil trial in which were discussed problems arising from the capture of a Muslim family who was traveling under the flag of the enemy kingdom of Granada, but which the king of Tlemcen considered native of his kingdom.

KEYWORDS: Corsarism, Tlemcen, Majorca, Granada, captive of good war, 1363.

Un proceso civil de escasa extensión, datado a mediados del siglo XIV y conservado en el Archivo del Reino de Mallorca¹, describe con bastante detalle el itinerario, o mejor dicho, calvario, soportado por una familia musulmana andaluza, desde el momento de su secuestro por un corsario del rey de Aragón hasta su completa liberación, merced a la intervención del gobernador de las Baleares.

Nos ha parecido curioso el dar cuenta de esta pieza por menudo ya que puede satisfacer tanto la curiosidad de quienes quieran aclararse sobre el concepto de *catiu*

Recibido el 5 de julio de 2010. Aceptado el 15 de septiembre de 2010.

¹ ARM, Suplicacions 24, ff. 45-62.

de bona guerra como de los que quieran seguir el *iter* de un cautivo desde su aprehensión hasta su entrada definitiva en la condición social de servitud.

El caso tiene el interés añadido de que los protagonistas del caso apenas se mantienen en dicha condición social puesto que son prontamente puestos en libertad. La autoridad quiso despejar inmediatamente los trastornos desencadenados por la fechoría del corsario y que afectaban al comercio internacional de las factorías mallorquinas sitas en las poblaciones del reino de Tremecén.

La historia comenzó a media docena de millas del puerto de Orán, estación terminal de la ruta caravanera del Sahara que procedente de Timbuctú hacía escala, antes del Atlas, en Sigilmassa. Era la primavera de 1363. Una embarcación (*leny*) del corsario mallorquín Julià Pelliser merodeaba por la costa esperando la llegada de naves susceptibles de ser aprehendidas por razón de su bandera, la bandera de cualquier Estado enemigo de la que él mismo arbolaba: la del rey de Aragón. Era una vieja y cómoda táctica del curso mediterráneo.

Por fin un día avizó una embarcación menor musulmana (*carro*) que procedía de Almería e iba abanderada por el reino de Granada. Ni corto ni perezoso, la abordó y se hizo con ella. Entonces quedó a la vista que llevaba pocos pasajeros: alguna gente del reino de Tremecén (hoy Tlemcen)² y una familia, padre, madre y dos niñas, las tres últimas nacidas en Granada.

El corsario reunió sobre cubierta a los abordados y, en presencia de sus marineros y remeros, les interrogó, tomando nota el escribano de a bordo de los resultados del interrogatorio.

En consecuencia, al parecer, tomó tierra y entregó al cadí de la ciudad de Orán a cuantos se declararon súbditos suyos, aunque exigiendo la entrega de una cantidad de pan prometida por uno de los prisioneros en compensación de su libertad.

Sin embargo retuvo a la familia que nos concierne por ser -él así lo entendió- las mujeres nativas de Granada y el marido haber habitado en Granada por espacio de dieciséis años.

Sin duda el corsario echaba sus cálculos: un forastero con dieciséis años de residencia en una población extranjera puede considerarse que es ciudadano de derecho. El interesado Magaluf Abdahuet era natural de Tremecén, pero para el corsario estaba hecho un granadino. Como se verá más adelante, el monarca Abu Haminu II de Tremecén³ no pensaba igual. Para él, nuestro Magaluf, aunque viviera en Granada, seguía siendo súbdito suyo, y ahora por alguna razón estaba volviendo a su patria. En Granada no era, pues, más que un ciudadano de hecho.

² El nombre corriente en el ámbito catalán era entonces "*Terimse*". Cfr. la voz "Tilimsan", *The Encyclopaedia of Islam*, [E I], Leiden: BRILL, vol. X, 1999, pp. 498-499

³ Se trata del rey Abu Haminu II Musa b. Abi Yakub Yusuf b. Yahya b. Yagharnrasan (1359-89). Cfr la tabla cronológica de las dinastías de Tremecén en MARÇAIS, G., s.v. "Abd al-Wadids" [E I], vol. I, 1986, pp. 93-94.

Así que cuando el rey se enteró de que en Orán, en sus propias barbas, habían prendido a la familia de marras y la habían trasladado a Mallorca, para vender a sus miembros como esclavos, se apresuró a tomar sus medidas. A saber, detuvo y retuvo en sus territorios a los factores de los *fonduks* mallorquines, clausuró éstos y dictó cartas a su cancillería para el lugarteniente real de Mallorca, que era a la sazón Bernat de Tous, pidiéndole que, por su parte, también tomara cartas en el asunto.

Las noticias antaño no corrían con la velocidad actual. Así que se tardó un par de meses entre la llegada del corsario a la isla de Mallorca y los correos oficiales y particulares procedentes del Oranesado que daban cuenta de las nefastas secuelas de la incursión corsaria. Por un lado, como decimos, el lugarteniente real recibió la misiva personal del rey de Tremecén que transcribimos con el número I y por el otro las preocupadas familias de los factores presos (Martí Busquets, Pere Arades, y Guillem Gener) hicieron llegar a la Almudaina la carta número II dirigida por el mismo rey a un sarraceno llamado Bembren, un encargado de negocios residente en Túnez.

Misiva I

En nom de Déu piadós.

De Abdellà Muce, senyor de moros, lo confiant sobre lo Senyor de tot lo món, fill del senyor nostro lo senyor Abuxacup, fill del senyor nostro lo senyor Abuzeid, fill del senyor nostro lo senyor e rey de moros Abuyahihe Begamrazen Benzayan Ajuch, mon senyor en tots los seus afers, al honrat regidor, leal, savi e discret e benaventurat, ardit e avalorat cavaller, abrinat lochtinent del rey d’Aragó en la illa de Malorques e fas e pilar de leyaltat sua, l’honrat governador de Malorques, en Bernat de Tous, ajud-li mon senyor en tots los seus affers e multiplich la sua honor e refors a eyll en tot bé, e bast a eyll de benedictió e de repòs, ab salut e ab salvació, axí com eyl desitja e vol.

Fem-vos saber que havem rebuda vostra letra e havem-la entesa com mils poguem, per qué us responem a assò que us havem scrit del fet d’en Julià Pelisser, català, que va en axí, eyll porta en son vexel la resposta del rey vostro ab aquell qui vench ab la letra a nós en la companyia d’Alí Alcanam, hom nostre, e posà-ls en lo port nostro d’Orà.

E assò après que la pau fou ferma entre nós e lo rey vostro e de continent que avayllarem los dits misatges del vexel del dit Pelisser trobà aquí en lo port vaxel qui vench de Espanya a nós e en lo vexel trobà hom de ben Abdalau e de linatge nostre ab sa companyia e ab sos infants e ab tot çò que eyl havia.

El sobre pus d’aquells qui eren en lo vexel eren del port d’Orà nostro, e eyl senyorejà lo vexel ab tot quant trobà en eyll, per via de trahó e per manera de desleyaltat e pres lo vexel e partí ab eyll.

E sinó per tal com aquells qui eren en lo vexel sabien e sentien la pau qui entre

nós e vós és, foren-se gordats d'eyll e hagueren ajuda dels abitans del loch e hagueren deffensat lo vexel, e no fora esdevengut çò que esdevengut és. Mas emperò nós sabem bé que vosaltres havets poder sobre lo cossari damunt dit e gran senyoria, per què vullats serquar per eyll e fets iustítia, de guisa que tot lo vexel assí e tot quant havia en eyll de mercaderies e de haver e de hòmens e de fembres e infans e de companyes, e enujats-los a nós, e nós absolvem a vós los mercaders qui són entre nós aturats e emparats per aquells, e romandrà la pau e la concòrdia entre nós e vós ferma e guardada, e per les terres e les ciutats e los ports, en seguretat e en guàrdia, Deus volent.

Scrita e datum lo VII dia del mes de leetge, l'any DCCXLIII.

Misiva II

En nom de Déu, tot piadós

De Abdellà Muce, senyor de moros, lo confiant sobre lo Senyor de tot lo món, fill del senyor nostro lo senyor Abuyacup, fill del senyor nostro lo senyor Abuzeid, fill del senyor nostro lo senyor Abuyzetri, fill del senyor nostro lo senyor e rey de moros Abuyahihe Begam Razen ben Zayan, ajut-li mon Senyor en tots los seus affers e quart-lo de tot mal e descobra-li los secrets de la sua glòria clarament.

Al mercader leyal e asenyalat e tot bé, honrat e avalorat e complit de leyaltat Ben Ellabrem Ahomet Bembrem de Thoms, Nostro Senyor li complexca la honor sua e li conserva la salut e'l tenga en comanda e de pietat e de benedicció de Déu sia sadollat.

E après laor de Déu, lo Senyor de tot lo món, lo poderós de poder infinit.

E après oració complidament feta a reverència del senyor nostro Mahomet, segell dels per....., la gràcia de Déu sia sobre eyl e sobre la sua gent e sobre lo seu pòbol e sobre tots los seus amichs, fem vos a saber que havem reebuda la letra vostra stant nós en la nostra presència honrada en la ciutat de Tirimse, mantenga-la Nostro Senyor tot temps, e de continent manam d'escriure a vós resposta axí seguent:

De la nostra honrada presència, stant nós en Tirimse, a vós, moltes saluts sien presentades.

Fem-vos saber que primerament havem entès de la vostra letra lo fet dels moros que havets reebuts aquí axí com és Ben Alfaquí e Mahomet e Caberí, los quals vengueran assí ab Alí el Canam, hom nostro, e ja abans eylls haurà reemuts alguns altres de Tedelis e d'Alger e haveu pagat aquí lur preu prestat del vostro, la qual cosa vos grahim e haveu-nos fet saber que empareu per mi a reebre so que haveu bastret.

Çuleiman, lo jueu, e nós, de present, havem manat que sien forsats tots aquells qui a nós sien tenguts de les dites reensons de pagar vos de continent ensà altre mia.

Item assò que-ns haveu fet saber del fet del crestià qui vench assí, missatger, ab

letra del rey lur en la pau d'Ali Alcanam, que nós hajam emparat assí o malmenat en res a eyll ne al torsimany seu, ne altre de la sua companya, fem-vos a saber que tots aquells qui assò a vós han dit menten, car missatge no ha ales que puscha volar que-l vulga empar, ni aturar, ni missatge no deu oyr qual ne reebre e al no repari negú, ni negú ha negun dret sobre missatge de reptar-lo ne de fer-li nenguna descortesia, ans nós lo dit missatge havem honrat e preat tant com eyll stech ací e après a ell havem aviat de la nostra cort, en presència honrada, ab letra de part nostra feta resposta a la letra del rey si après que-l havem governat, regratiat e donat a eyll ab honor en lo port d'One havem enutjat e als oficials nostres, los quals regen per nós en One havem manat que-l hagen a honrar e prear fins que se'n vaja.

Aprés que-ll se partí del port nostre los servicials nostres de One feren-nos saber que après, qu-ell fo recuyllit e partit de One per anar al Fajer de son senyor, fo pres en lo golf de la mar, catiu per mans de cossari de Septa, e assò segons que deyen los mercaders crestians que en One són als moros servicials nostros, la qual cosa a nós sap molt greu e serquam lo fet e trobam que no era ver e grahim-ho a Déu.

Item assò que ens havets fet saber que-l fet del hom torsimany qui fo aturat assí, fem-vos saber que I crestiana se clama d'eyll devant la honrada presència nostra, dient eylla que aquell li era tengut en quantitat de moneda, de la qual quantitat de moneda mostrava eylla per prova albarà de la sua mà d'ell, e nós manam que veessen en lo dit fet e aquell jutjassen segons mils per lur ab via de veritat, lo cònsol dels castellans e lo cònsol dels catalans e los capellans e preveres qui en lo loch eren trobats, e tots ensemps verificaren que la crestiana havia gran dret sobre eyll e assò per vigor de testimonis dignes, per vigor d'alberà scrit de la sua mà, e nós de present manam que la pagàs o que intràs en presó e fou pres e a caps d'alguns dies morí en la presó.

Item a assò que-ns havets fet saber del corsari Julià Pelisser, sapiats que lo fet va en axí quant vench assí Alí Alcanam, hom nostre, ab la letra del rey lur, de continent manam que fos avayllat Alí Alcanam e lo missatge del rey lur ab honor eyll e tots aquells que vingueren en companyia de Alí Alcanam, hom nostro en lo port d'Orà e lo dit Pelisser trobà aquí vexel qui fo entre aquí d'Espanya, en lo qual vexel havia hom de linatge nostro Abalvedi, eyll e sa companya e sos infans e tot quant havia e lo sobrepus d'aquells qui eren en lo vexel eren de Orà, port nostro, e pujaren en lo vexel per fer mercaderia en Spanya, e lo dit Pelisser, corsari, pres los tots e lur mercaderia e lur haver e anassen ab lo vexel e ab tot.

E ara fem-vos saber que [si] eylls tornen los catius que han presos e tot quant ha pres ab eylls e lur vexel, nós absolrem los mercaders que havem aturats assí e lurs havers. En altre manera si eylls no tornen ço han pres, nós tendrem los mercaders e lurs havers per eylls, car nós sabem bé que los regidors qui aquí són han poder sobre lo dit corsari.

E axí fassen-lo venir d'eyllà on sia amb compliment de justícia de ço que

mereix axí com nós fariem per eylls en cas semblant. E assò per vigor de la pau qui és entre nós e eylls.

E nós ja havem escrita letra d'assò al honrat governador de Malorques en Bernat de Tous e a vós deim axímateix que li digats tot quant vos havem fet saber en aquesta letra nostra. E assò del fet del missatge lur e de son torsimany e del fet del corsari damunt dit e de tot.

Item pregam-vos que us recorde allò que us havem manat e pregat que comprets per nós quant serets en Tunis, Deus volent.

Nostre Senyor vos port sà e saul.

En lo VII dia del mes de Leetge l'any DCCLXIII.

(Verificam-la en lo dit Canalar)

Entre tanto, el patrón corsario al arribar a Mallorca hizo ancorar su nave en la inmediación de las *Torres Levaneres* (actual Porta del Camp), como dice el proceso: “*en les Torres Levaneres, pres l'ort d'en Salavert*”, adonde acudió mucha gente: “*molts qui staven en terra, crestians e jueus*”.

Los cautivos se hallaban en la nave, en una cámara, según se deduce de un testimonio que “*entrà en lo dit leny e féu-se a la porta del dit leny e sguardàs los moros e mores que dins eren, e demanà en morisch a .I. moro lor, gran, ab la barba blanca*” Este era, sin duda, nuestro Magaluf.

Los visitantes bien eran mercaderes que se interesaban por la persona de los nuevos presos llegados, como Guerau Soldevila y Berenguer Seguardiola, quienes declaran conocer el árabe (*morisch*) o corredores de comercio (*corredors de levant*), también conocedores del árabe, tales Francesch Sempol y Arnau Ferrer, los cuales acompañaban a aquellos ciudadanos que estaban deseosos de adquirir algún cautivo.

Al fin se decidieron por comprar a los miembros de la familia recién llegada, diversos sujetos, que la desmembraron, al retener cada uno de ellos a un solo cautivo. El padre, Magaluf, fue adquirido por Jaume Beylla por el precio de 40 libras; la madre, Fátima, por Joan dez Ladó, por 50 libras; la hija Marién, de doce años de edad, quedó en poder de Ferrer Gilabert, por 42 libras, y, por último, Aixa de nueve años, fue a parar a manos de Pere des Coyll, por 41 libras.

Es curioso -dicho sea de paso- que los nombres de las mujeres granadinas sean precisamente los más frecuentes por entonces en el reino, según el romance de frontera del siglo siguiente:

Tres moritas me enamoran en Jaén
 Aixa, Fátima y Marién
 Tres moritas iban a buscar olivas
 Y las hallaban cogidas en Jaén
 Aixa, Fátima y Marién

Un perfil de los cautivos en cuestión nos lo da el interrogatorio a que los sometió el lugarteniente real cuando entendió que había llegado el momento de intervenir. Entonces, presionado por los mercaderes de África, mandó reunir a los miembros de la familia y mandó el siguiente billete a Joan de Mora, su ayudante, porque probablemente esperaba alguna airada reacción de parte de Ferrer Gilabert, personaje muy conocido por haber desempeñado el cargo de procurador real:

A mossèn en Johan de Mora

Lo Governador

Mossenyer Johan, prenets aquella fadrina d'en Ferrer Gilabert, mora, e si eyl hi és, deys-li que le us dó, sinó prenets-le-us e tots altres moros que eyls vos mostren.

Dade en Vayl de Muça.

Perfil de los cautivos según el interrogatorio

MAGALUF BENUETSER, sarray, jura a la alquible, segons costuma de moros, e migansant Jacme Risso, sag, lo qual jura als sants [de] Déu Evangelis, de fer bé e vertaderament.

Interrogat aquell Magaluf de ço de que fou demanat e de fer vertadera relació de so que responderà.

E primerament demanat aquell Magaluf d'on és, e dix que de Terimse.

Demanat si ha muller e dix que hoc, una apellada Fàtima, filla de Sanagi, la qual és en la presó.

Demanat quant ha que aquella és sa muller, e dix que ha XVI anys.

Demanat si ha infants, e dix que hoc, dues filles: Ayxa e Mariam.

Demanat on nasqueren aquelles fillas suas, dix que la major filla, sò és Mariam, nasqué a Horà e l'altra a Granada.

Demanat quant ha que aquest partí de Granada amb sa muller e sas fillas, e dix que tres jorns ans del dejuni de Ramadan, que pot haver tres meses.

Demanat en qual carrer estava eyl en Granada, e dix que al carrer da Doroni, prop del Pont Nou.

Demanat si prop d'aquell pont hi ha mesquita, e dix que hoc.

Demanat si en lo dit pont se ven vitualla, e dix que hoc: fruyta, farina, oli e tota res.

Demanat quant ha estat continuament en Granada, e dix que VII anys.

Demanat, sa muller d'aquest on nasqué, e dix que a Tirimse.

Demanat com és vengut assí en Mallorques, e dix que per catiu és estat aquest amenat, per un patró apellat Pellezer.

Demanat quant ha que sa muller no és estada a Tirimse, e dix que entrò a XII anys que Boanen desbaratà Abduluet.

Demanat on anava aquest partint de Granada, e dix que el rey de Tirimse havie enviat letra que tornàs sal e segur, el e sos infants.

FATIMA, sarrayna, cativa d'en Ladó, jura, a l'alquible e segons la costuma dels sarrayns, dir veritat sobre les coses o interrogatoris dejús scrits, migensant en Jacme Risso, sag, lo qual jurà als sants [de] Déu evangelis de fer vertader interrogatori a la dita Fàtima de sò de que serà demanada e verdadera relació de çò que eyla responderà.

E primerament demanada la dita Fàtima, eyla d'on ès, e dix que de Terimse.

Demanada si ha pare ne mare, e dix que no ha pare ne mare.

Demanada si ha marit, e dix que hoc, I moro apellat Magaluf ben Eufell, lo qual dix que és en la presó de Mallorca.

Demanada si han infants, e dix que hoc dues fillas, la I ha nom Marian e l'altra Ayxa.

Demanada, com és venguda aquella Fàtima assí en Mallorca, e dix car I patró pres aquesta e son marit e sos infants, e altres, que eren XII entre tots, aprop d'Orà, que volien calar e aturar a Orà.

Demanada aquesta ne son marit ne los altres desús dits d'on eran partits, e dix que d'Almaria.

Demanada on anaven, e dix que a Orà.

Demanada si anaven pus anant e dix que no·s sap sinó que anaven la on son marit la menava.

Demanada quant havien estat en Almaria, e dix que no·s sap.

Demanade quant ha que es partida de Tirimse, e dix que no és membra de que ha sopat anit, estant en tant contrast.

Demanada en qual carrer estava en Terimse, e dix que, ab la tristor que ha ara al cor, no li membra.

Demanada on nasqué, e dix que no·s sap, més que son pare e sa mare ho sabien.

Demanade si jamás ha estat en Granada, e dix que hoc.

Demanada quant hi ha estat, e dix que no·s sap.

Demanada en qual carrer hi estave, e dix que al carrer de Adoroni.

Demanada si en aquell carrer ha pont nou, e dix que al hoyen del carrer ha pont nou.

Demanada si en lo dit pont se ven neguna vitualla, e dix que hoc: ortalissa, let, carbó e totes altres cosas.

Demanada ses filles on són, e dix que en Mallorca són estades venudes e la una es diu que ha estat en la presó ab eyla.

Demanada on nasqueren les dites filles sues e dix que en Granada e a cap d'estona eyla dix que a Terimse. E puix eyla dix: -No m sé, no'm recorda.

MARIEN, sarrayna, de edat de X anys, segons que dix migensant en Jacme

Risso, sag, e demanada dir veritat sobre los interrogatoris dejús scrits e migansant lo dit Jacme Risso e primerament demanada d'on és, e dix que en Granada és nada.

Demanada si ha pare ne mare, e dix que hoc, pare e mare ha assí en Mallorques e I germana.

Demanada dels noms de son pare e de sa mare e de sa germana, e dix que son pare ha nom Magaluf Benefel e sa mare Fàtima e germana Ayxa.

Demanada son pare e sa mare d'on són, e dix que son pare és de Terimse e sa mare de Granada.

Demanada si aquesta fo jamés en Tirimse, e dix que no, mas ara là anaven, com foren presos.

Demanada en qual carrer estaven en Granada, e dix que après del castell del rey.

Demanada si prop d'aquell carrer ha pont ne fossar, e diu que hoc, al pont nou li duu hom e de l'altra banda del pont, ha fossar.

Demanada si en aquell pont si ven vitualla, e dix que hoc: cogombres, let, carbó e totes altres cosas. E dix que del pont entre hom en la mesquida maior de Granada.

AYXA, de edat, segons que dix, migansant torsimany, de VIII anys, cativa d'en Pere dez Coll, fo interrogada migansant en Pere Castany, ciutadà de Mallorques, lo qual jurà als sants [de] Déu Evangelis bé e leyalment interrogar sobre los interrogatoris dejús scrits, e de la resposta de la dita Ayxa farà lo dit Pere verdadera relació.

E primerament fo demanada la dita Ayxa en qual loch es nada, e dix que en Granada.

Interrogada en qual carrer de Granada és nada, e dix que son pare e sa mare estaven de pres I fondeche nou e pres de I pont nou on se ven let e carbó, e que és de pres lo fossar.

Interrogada si son pare ni sa mare si són de Granada, e dix que sa mare és de Granada e son pare és estat nat a Terimse.

Demanada son pare on estava més que més, e dix que a Granada, car diu que sa mare jamés no fo a Terimse.

Demanada d'on és venguda assí en Mallorques, e dix car I patró de leny armat, pres son pare e sa mare, e aquesta e I altra germana d'aquesta apellada Mariam, e aquell patró los amenà tots assí en Mallorques.

Demanada en quall loch foren presos, e dix que pres de Orà.

Demanada del nom del patró, e dix que no-s sap.

Las medidas adoptadas por el gobernador general no gustaron a los compradores de los cautivos, los cuales se las debían prometer muy felices, según veremos luego en el escrito de protesta que dirigieron de forma oficial a la autoridad, es decir a Bernat de Tous.

Los testigos de la tripulación del navío corsario que aportan en su alegato patentizan que los mercaderes compradores habían tomado buena nota de la declaración pública de Magaluf Adahuet, tras su secuestro en la cubierta de la nave corsaria. Quedaban enterados de que tenía parientes poderosos en Tremecén, cosa que les encandilaba prometiéndose un buen rescate. Uno diría incluso que el procedimiento de adquirir cada uno de los comerciantes una sola pieza estaba calculado para participar en un negocio redondo.

El viejo bereber Magaluf era probablemente un exiliado durante las discordias de los dos interregnos merinidas de mitad de siglo. No estaba para más trasiegos. Un juglar judío llamado Dordor había hecho de intérprete un día para que “*digues a son senyor que no.l trametés vendre en Catalunya, ni en altre loch, car ell trametria a One e a Orà a amichs seus, per rescat*”.

Y llegó el momento en que los amos de los nuevos esclavos, al ver el mal cariz que tomaba su negocio, decidieron hacer un memorandum dirigido al lugarteniente real haciendo valer sus derechos. Damos la mayor parte del mismo a continuación:

Segunda Apelación

E assò, mossenyer, li havetz fet a instància d'alscuns mercaders de Mallorques affermant denant vós, mossenyer, que lo dit catiu e catives són del loch de Terimsa, lo qual loch e lo rey d'aquell és en pau, segons que dien, ab lo dit molt alt senyor rey d'Aragó, no mostrans a vós, mossenyer, alguna letra del dit rey de Terimsa, qui aquells catius, com a seus, deman, sinó solament letres de III factors dels dits mercaders, los quals afferman que són arrestats e presos en lo loch de Terimse per lo dit rey e alsunes letres de mercaders del loch de One.

E lo dit arrestament e presó dien que fa lo dit rey per sò com diu que-l dit moro e catives són de la sua senyoria, on com nós, Ferrer Gilabert, Jacme Bella, Joan Ladó e Pere dez Coll, nós siam offertz e ens offerim de provar denant vós, mossenyer, legítimament que lo dit catiu per XVI anys e plus ha stat continuament e feta habitació a Granada, en lo dit loch de Granada, e aquí pres sa muller, la dita sarrahina, nadiva e estant en lo dit loch de Granada, e dels ditz marit e muller aquí nasqueren les dites dues filles Mariam e Aixa, segons que assò ab sacrament, per maior partida, los ditz catius han confassat.

Emperamor d'assò, com nós, damunt dits senyors de les dites catives e catiu, nos sintam agreujats del dit desspullament e greuga per vós, mossenyer lo governador, a nós fet, per desspullament de les dites catives, de la dita forsa e greuge e de tots altres proveïments, declaracions e provisions, per vós, mossenyer lo governador, fetes contra nós, ab deguda reverència, nos apellam al dit molt alt senyor rey d'Aragó, [...] sotsmetens-nos si mateixos e los dits catius e nostres béns, per vigor de la dita appellació sotz protecció e salvaguardia de lo molt alt senyor rey, però, molt honrat senyor, si per tuitió e gàrdia de los dits catius, los quals nós ja haviam assignades volentz aquells en presó estar e de poder de nosaltres de tot en tot gitar,

suplicam e requirem que los ditz mercaders, qui solament en taules han deposades, segons que's diu CC reyal d'or, degen e sian tenguts de deposar e deposassen M dobles d'or, los quals los dits appellants haver porian e aconseguir del dit moro e mores per rescat de lurs persones, car lo dit moro aquelles e moltes més donar havia promesses per ell e les dites muller e filles.

Més avant, mossenyer, supliquen e requiren, com ells vullen donar testimonis, per los quals provassen legitimament les coses suplicades e requestes que plàcia a vós, mossenyer, aquells testimonis fer examinar e reebre sobra los capitols devall scrits:

Capítulos de la Apelación

Primerament entenem a provar que Magaluff, sarrahí, qui's diu nadiu del loch de Terimse, XVI anys ha passat e més, ha feta habitació e residència personal en lo loch de Granada, terra de la senyoria del Rey de Granada, e aquí prés muller, nadiua e estant del dit loch de Granada, appellada Fàtima, e, aquí faent habitació, foch e ostatge, hagueren dues filles, la una de les quals és de edat de VIII o de IX anys, appellada Axa.

Item que en lo dit loch de Granada los ditz marit e muller e filles estigueren a habitaren per totz los ditz XVI anys o més continuament, e aquí, com habitants e ciutadans del dit loch de Granada, pagaren peatges e altres drets acostumats al Rey del dit loch de Granada.

Item que après, forsa III o IIII mesos han passatz, com lo dit Magaluff, ab sa muller e ses filles, no posqués viure del sou que prenia en lo dit loch, se mès en I carro qui anava en Orà, de la senyoria del rey de Terimse, ensems ab la dita muller sua e filles.

Item que, velificans en lo dit loch de Orà ab lo dit carro, com foren en VII o VIII milles fora les puntes del port del dit loch de Orà, En Pelliser, patró de leny armat, que denant lo dit port estava, isqué al dit carro, qui ab les veles palejava de fora, e aquell prés, ab lo dit Magaluff e muller e filles, e X o XII moros més, que en lo dit carro eren.

Item que lo dit Palliser patró, ab son escrivà e còmit, en presència de totz los galiotz del dit leny, tariffà los ditz mores e moros e, en presència de tuyt, lo dit Magaluff dix e confessà que XX anys e pus eran passatz que estants [h]i habitava continuament, a sou en Granada, e aquí pres per muller la dita Fàtima, nada del dit loch, e a algun temps hagueren les dites Mariam e Axa, lurs filles, lo qual tarifament axí fet, denant totz los altres moros e la xurma del dit leny, lo dit patró féu escriure en lo cartulari del dit escrivà.

Item que'ls ditz Ferrer Gilabert, Jacme Bella, Johan Ladó e Pere des Coyl, los dits moros compraren ab corradós públichs, los quals interrogaren de dit Magaluff e Fàtima e filles d'on eren, e respongueren que del loch de Granada, no reclamants, ne dients que fossen del rey de Terimse, ni de sa senyoria, ni de pau.

Item que·ls ditz Magaluff e Fàtima e filles, en presència de cristians, jueus e moros, interrogats d'on eren, responien e continuament han respost esser del dit loch de Granada, axí en presència de lurs senyors com en absència.

Item que·l dit Magaluff prometia, e dar e pagar se offería, per sa muller e les dites filles, sò és mill dobles d'or e plus, e deya que aquelles pagaria e hauria de dos germans que havia en Orà e en altre loch de Barbaria, grans rics hòmens.

Item que, per per la habitació que los dits Magaluff e sa muller e fyllles han feta per tant lonch temps, són estat reputats e tenguts per vers habitants e ciutadans en Granada.

Item que·l Rey de Granada e sos sotmesos són en guerra ab lo molt alt senyor Rey nostre e ab sos sotmesos.

Item que·l senyor Rey d'Aragó o sos oficials han haut dret pertanyent al senyor Rey, per son dret, com a cosa de bona guerra.

Item que cascún qui veritat de les dites coses sabés axí cert, jutjaria les dites catives e catiu com de bona guerra e justament guonyats a aquell qui los pres.

Naturalmente el gobernador general no pudo admitir la apelación porque pesaba más en la balanza la seguridad de parte del comercio norteafricano. El grupo de los cuatro mercaderes vió esfumarse sus ilusiones como en una historieta medieval que remedara la fábula de la lechera. Y no hubo más remedio que buscar una fórmula de compromiso. Esta consistió en escoger al gobernador Bernat de Tous como árbitro que dirimiera la cuestión. Damos la sentencia a continuación aunque anticipamos su resolución: los compradores de Mallorca perdían sus siervos pero no su precio, tal como era costumbre admitida en la isla. Por su parte Guillem Pont y Jaume dez Mas, bien conocidos apellidos del comercio internacional, debían satisfacer el precio legal de los siervos en cuestión. Eran sin duda los mercaderes más afectados por el cierre de factorías en Tremecén.

El proceso se salda con la orden del gobernador a los porteros de la prisión real de Mallorca de entregar los protagonistas del incidente a los mercaderes Pont y dez Mas. Y el 24 de octubre de 1363 los porteros les abrían las puertas a la libertad.

Sentencia arbitral del caso

Cum constet nobis dictos servos fuisse captos per dictum Iulianum Pelisser et fuisse domiciliatos in districtu regis Granate et, per consequens, inimicos dicti domini regis.

Constet etiam dictos servos fuisse captos in mari et non in portu regis Tirimse, propter quod dictus Magaluf sarracenus, uxor sua et filias eorum, licet dictus Magaluf originarius dictionis regis Tirimse dici potest “de bona guerra”, actu attento et considerato statu et conditione mercatorum, qui capti existunt penes dic-

tum regem de Tirimse, qui, propter dictos servos, capti et compeditati existunt, attento etiam, quod de usu et more Regni Maioricarum habetur, quod, pro christianis captis in partibus sarracenorum, unusquisque tenetur dare servos hic in civitate existentes, amicis et affinibus cristianorum captorum penes dictos sarracenos, pro precio dumtaxat pro quo empti sunt hic servi illorum, attento etiam quod ex hoc [advenit?] utilitas dictorum mercatorum et aliorum ibidem degentium et negotiantium, attento etiam quod pro predictis servis redimendis existunt dicti mercatores capti penes dictum regem Tirimse, pro capienda etiam benevolentia dicti regis, ut bene tractet dictos mercatores et alios ibidem negotiantes, pro tanto, hiis et aliis attentis et consideratis, qui movere possunt et debent cuiuslibet animum iudicantis, pronuntiamus et declaramus, magis de laude et amicabile compositione quam de iure, quod emptores dictorum servorum, videlicet venerabilis Franciscus Gilaberti, Petrus de Colle, Iacobus Bella et Iohannes Ledó, teneantur dictos servos restituere dictis Guillermo de Ponte et Iacobo de Manso, ipsis Guillermo et Iacobo, restituentibus pretia dictis emptoribus qui ipsis descostiterunt hic in Maioricis et missionibus iustis pro ipsis factis.

Et, in predictis, praefati emptores condempnamus, et dictis Guillermo et Iacobo, predicta adiudicamus, mandantes dictam sententiam inviolabiliter observari, sub pena in compromisso contenta.

Lata et publicata fuit dicta sententia, presentibus dictis partibus, die veneris XIII mensis octobris, anno a Nativitate Domini MCCCLXIII, hora post solis occasum, presentibus pro testibus venerabilis Guillelmo Geraldí, licenciato in legibus, Petro Carreres, iurisperito, Ferrando Lehi et Petro Augusti ac pluribus aliis.

Colofón:

Lo portantveus de governador general

Als portés de la presó: Manam-vos que lexets exir de la presó Magaluff, moro, ab sa muller e dues filles lurs, com nós hajam manat aquells esser liurats an Guillem Pont e Jacme des Mas, mercaders.

Dat en la Ciutat, a XXIII dies de vuytubre del dit any.